

Nr 185.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående låneunderstöd för innehavaren av Ericssbergs fideikommiss; given Stockholms slott den 3 mars 1939.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Ernst Wigforss.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 3 mars 1939.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, ENGBERG, QUENSEL, FORSLUND, ERIKSSON, STRINDLUND.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Wigforss, anmäler fråga om låneunderstöd för innehavaren av Ericssbergs fideikommiss och anför därvid:

Den 29 juli 1937 avled friherre Carl Gotthard Bonde, vilken vid sin död var innehavare av Ericssbergs fideikommiss.

Han efterlämnade såsom dödsbodelägare änkan, friherrinnan Ingeborg Louise Bonde, född Thott, samt fem barn, två döttrar och tre söner, av vilka den äldste, friherre Carl Jedvard Carlsson Bonde, född den 13 december 1914, vid faderns död blivit innehavare av fideikommisset.

Två särskilda bouppteckningar hava upprättats efter friherre Carl Gott-
hard Bonde, avseende dels egendom i Södermanlands län, dels ock egen-
dom i Stockholm.

Såsom egendom av fideikommissnatur hava upptagits:

Fast egendom.

Fastigheter i Stora Malms, Floda, Björkviks, Sköld- inge, Lerbo och Nykyrka socknar samt Katrine- holms stad i Södermanlands län med ett samman- lagt taxeringsvärde av	kronor 6,686,460: —
Fastigheten med adressnummer 9 vid Strandvägen i Stockholm med ett taxeringsvärde av	» 1,050,000: —

Lös egendom.

Samlingar av kulturhistorisk beskaffenhet med ett värde av	» 1,116,070: —
Annan lös egendom med ett värde av	» 121,821: —
Värdepapper och fordringar med ett värde av	» 209,853: 25

Summa kronor 9,184,204: 25

Såsom skulder och avgående poster, vilka falla å egen- dom av fideikommissnatur, hava upptagits sam- manlagt	kronor 2,897,768: 90
Behållning	kronor 6,286,435: 35.

Friherre Carl Jedvard Carlsson Bonde har, såsom nuvarande innehavare
av Ericsbergs fideikommiss, i tre särskilda till Kungl. Maj:t ställda skrifter
anhållit *dels* om befrielse från arvsskatt jämlikt 2 § förordningen den 19 no-
vember 1914 om arvsskatt och skatt för gåva för honom i hans egenskap
av fideikommissarie tillfallna samlingar av kulturhistorisk beskaffenhet
m. m., *dels* att Kungl. Maj:t måtte med stöd av 7 § nämnda förordning med-
giva, att till grund för beräkning av arvsskatten å de till fideikommisset hö-
rande, i Södermanlands län belägna fastigheterna måtte få läggas ett värde,
vilket med 1,892,828 kronor understege de fastigheterna till sammanlagt
6,686,460 kronor åsatta taxeringsvärdena, *dels ock* att Kungl. Maj:t med stöd
av 47 § 1 mom. B samma förordning måtte medgiva, att den arvsskatt, som
det ålåge honom att erlägga för honom tillfallen fideikommisssegendom, måtte
få gäldas genom tio lika årliga inbetalningar.

Av ifrågavarande tre, av friherre Bonde gjorda ansökningar torde endast
den, som avser åsättande av särskilt taxeringsvärde å de i Södermanlands
län belägna fideikommisssegendomarna för beräkning av arvsskatt, nu böra
upptagas till behandling. Först sedan denna ansökning avgjorts, torde de
övrige ansökningarna böra bliva föremål för Kungl. Maj:ts prövning.

Beträffande nuvarande lydelse av 7 § förordningen om arvsskatt och skatt för gåva, vars tillämpning nu är i fråga, ber jag först få erinra om följande.

I skrivelse den 27 juni 1933, nr 375, anmälde riksdagen, under åberopande av innehållet i särskilda utskottets av riksdagen godkända utlåtande nr 23, att riksdagen, som icke kunnat i oförändrat skick bifalla det av Kungl. Maj:t i proposition nr 34 samma år framlagda förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen om arvsskatt och skatt för gåva, antagit det i särskilda utskottets utlåtande intagna förslaget till förordning om ändring i vissa delar av arvsskatteförordningen.

Särskilda utskottet, som i anslutning till i ämnet väckta motioner förordade, att den dittills gällande bestämmelsen, enligt vilken fideikommissrätt beskattades som äganderätt, utbyttes mot ett stadgande av innebörd att förvärv av fideikommitterad egendom skulle beskattas såsom om den tillfallit fideikommissinnehavaren med nyttjanderätt, föreslog i sitt berörda utlåtande, att ett stadgande av denna innebörd skulle införas i 7 § arvsskatteförordningen. I sammanhang härmed ifrågasatte utskottet om icke gällande grunder för nyttjanderättens uppskattning, då fråga vore om fast egendom av fideikommissnatur, stundom måste betraktas såsom mindre lämpliga. Utskottet anförde beträffande detta spörsmål i huvudsak följande:

I vissa fall torde taxeringsvärdet å fast fideikommisssegendom till rätt avsevärd del hänföra sig till corps-de-logisbyggnaden, som på de egendomar, varom här är fråga, ofta har en slottsliknande karaktär. I dylikt fall kommer icke det ekonomiska utbytet av fastigheten att motsvara nyttjanderättens uppskattade årsvärde. Jämväl i fall, där dylikt mervärde icke är åsatt byggnader å fastigheten, synas skäl för jämkningar i beskattningen kunna anföras. Byggnader samt park- och trädgårdsanläggningar äro å dessa egendomar ej sällan av sådan beskaffenhet, att kostnaden för deras underhåll kan vara betungande. Därtill kommer, att fideikommissarien ofta av släkttradition och samhörighetskänsla med godset torde känna sig förpliktad att på ett särskilt sätt taga sig an egendomens arbetarstam och bestrida kostnaderna för ålderdomsförsörjning och vård av trotjänare. Utan att här taga ställning till frågan om fideikommissinstitutionens bibehållande i framtiden må framhållas att, så länge fideikommissen äga bestånd och de med egendomarna förbundna kulturella värdena och sociala intressena således stå under fideikommissariens vårdnad, denne icke genom beskattningen bör avhållas från att uppfylla sina förpliktelser mot godset.

Utskottet finner sig på nu angivna grunder böra förorda, att i vissa fall fideikommissrätt till fast egendom vid arv beskattas lindrigare än annan nyttjanderätt. Uppgiften blir då att finna den lämpligaste formen för möjliggörande av sådan lindring. Det torde stöta på stora svårigheter att i författningstext på ett detaljerat sätt ange betingelserna för rätt att åtnjuta lindring i beskattningen ävensom de normer, efter vilka nedsättningen av skattebeloppet skall äga rum. Däremot torde större betänklighet ej behöva resas mot att inom detta begränsade område under vissa allmänt angivna förutsättningar lägga rätt att medgiva lindrigare grund för beskattningen i Kungl. Maj:ts hand.

I överensstämmelse med riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t den 30 juni 1933 (nr 431) förordning i ämnet, enligt vilken 7 § arvsskatteförordningen har följande lydelse:

För fideikommissrätt skall värdet beräknas, såsom om den fideikommitterade egendomen tillfallit fideikommissinnehavaren med nyttjanderätt.

Från egendomens värde må därvid avdrag ske, utom för vad i 8 § sägs, för den i egendomen intecknade gäld, som vid näst föregående fideikommissinnehavarens död kan vara obetald, samt för värdet av vad den nye fideikommissinnehavaren enligt fideikommissbrevet är skyldig till annan utgiva.

Där å fast egendom av fideikommissnatur belöpande arvsskatt prövas icke kunna i sin helhet erläggas utan men för ett med egendomen förbundet allmänt intresse av kulturhistorisk eller annan art, må Konungen på ansökan medgiva, att till grund för skattens beräkning lägges ett lägre värde än det, vartill fideikommissrätten eljest skall uppskattas.

I sin nu ifrågavarande ansökning om nedsättning jämlikt 7 § arvsskatteförordningen av taxeringsvärdet å de i Södermanlands län belägna fastigheterna har friherre Bonde till stöd för framställningen lämnat vissa upplysningar om arbetsförhållandena å fideikommisset m. m. av följande huvudsakliga innehåll:

1,883 personer vore mantalsskrivna på Ericsbergs fideikommisssegendomar. De arbetsföra männen vore med enstaka undantag antingen direkt anställda i fideikommissets rörelsegrenar eller arrendatorer under fideikommisset eller i tjänst hos arrendatorerna. Icke mindre än 127 åldringar åtnjöte understöd av växlande storlek från full pensionering till endast fri bostad och bränsle; pensionskostnaderna, som uppginge till 20,000 kronor om året, skulle inom en nära framtid med all sannolikhet komma att stiga till 30,000 kronor. I avlöningar hade fideikommisssegendomen åren 1935, 1936 och 1937 utbetalat 411,011 kronor, 448,963 kronor respektive 514,524 kronor. Genom att ett å fideikommisset uppfört kalkbruk utökats med en ny ugn samt ett virkesimpregneringsverk och en murbruksfabrik blivit uppförda för en kostnad av tillhoppa omkring 150,000 kronor hade ytterligare arbetstillgångar möjliggjorts för befolkningen, varför framtida arbetsavlöningar komme att öka betydligt, så vida icke brist på rörelsemedel och konjunkturförsämring förorsakade driftinskränkningar.

I anslutning till de sålunda lämnade uppgifterna har i ansökningen framhållits följande:

Såväl nyssnämnda industriella utvidgningar som andra under de närmast föregående åren vidtagna moderniseringar och nyanläggningar vore beräknade att bli räntabla, men de vore verkställda för ännu ogäldade lånemedel, och det ekonomiska resultatet samt den fortsatta driftsmöjligheten vore i hög grad beroende dels på konjunkturerna, dels på att fideikommissförvaltningens likviditet icke utsattes för alltför hårda påfrestningar. I de kalkyler, som legat till grund för besluten om de industriella investeringarna, hade dåvarande fideikommissariens plötsliga död och därmed följande arvsskattepåfrestningar för rörelsegrenarna icke tagits med i beräkningarna. Berörda siffror rörande folkmängden på fideikommisset, antal understödstagare samt avlöningsbelopp ådagalade, att stora sociala intressen vore förbundna med fideikommisset. I fideikommissets hus på landet bodde omkring 2,000 personer, fördelade på cirka 500 hushåll. Bostädernas medelstandard syntes visserligen vara i nivå med den hittillsvarande genomsnittliga standarden i länet, men förbättringar vore här liksom annorstädes önskvärda och av fideikommissförvaltningen tilltänkta i stor utsträckning. Ännu funnes många gamla hus kvar, som ej vore ombonade på tillfredsställande sätt, och ett flertal

bostäder saknade fortfarande vattenledning och avlopp. Dessutom vore antalet bostäder med blott ett rum och kök ännu så talrika, att man icke kunde följa principen att bereda familjer med tre eller flera barn bostäder med två rum och kök. En genomsnittlig kostnad av 700 kronor per bostad för 400 av fideikommissets bostäder, alltså tillhopa 280,000 kronor, för successivt genomförande av en bostadsstandardhöjning å fideikommisset vore säkerligen lågt beräknad.

Till stöd för ansökningen har friherre Bonde även åberopat vissa i ärendet verkställda utredningar jämte intyg, av vilka här må återgivas en av sökanden upprättad årlig inkomst- och utgiftsstat för femårsperioden $\frac{1}{1}$ 1938— $\frac{31}{12}$ 1942, enligt vilken inkomster och utgifter vore att beräkna på följande sätt:

Inkomster.

Stockholmsfastigheten Strandvägen nr 9 ..	kronor	50,000	
Arrenden och hyror på landet	»	115,000	
Skogen	»	165,000	
Sågen	»	35,000	
Jordbruket	»	10,000	
Kalkbruket	»	63,000	
Kvarnar och kraftstationer	»	10,000	
Murbruksfabriken	»	3,000	
Impregneringsverket	»	5,000	kronor 456,000

Utgifter.

Räntor och amorteringar	kronor	100,000	
Skatter	»	100,000	
Förvaltningskostnader	»	50,000	
Byggnaders på landet underhåll	»	70,000	
Underhåll av Ericssbergs slott och trädgård	»	10,000	
Livförsäkringar	»	23,000	
Pensioner	»	20,000	kronor 373,000

Överskott kronor 83,000.

På grund av vissa omständigheter, särskilt virkesprisernas fall, vågar friherre Bonde enligt en efter statens upprättande lämnad uppgift nu ej längre påräkna ett överskott av angiven storlek. Vid bedömandet av överskottet bör beaktas, att i staten ej medräknats räntor, som därest anstånd med arvsskattens erläggande medgives, skola inbetalas å oguldet skattebelopp.

I anslutning till statberäkningen må till slut återgivas vissa kalkyler rörande arvsskattens inflytande på det påräknade överskottet.

Arvsskatten för fideikommissets tidigare nämnda behållning, kronor 6,286,435: 35, har av friherre Bonde beräknats uppgå till kronor 1,003,129: 47. Därest denna arvsskatt, efter vederbörligt medgivande, enligt 47 § 1 mom. A, erlägges genom fem lika årliga inbetalningar, skulle de av friherre Bonde beräknade utgifterna ökas med 200,625 kronor till 573,625 kronor, på grund varav en brist i den av honom uppgjorda inkomst- och utgiftsstaten skulle uppstå på 117,625 kronor. Tillägges 5 % ränta å oguldet arvsskattebelopp för första året, skulle utgifterna för året ökas med ytterligare 40,125 kronor.

Därest arvsskatten skulle, efter Kungl. Maj:ts medgivande, fördelas på tio år, skulle de av friherre Bonde beräknade utgifterna ökas med 100,312 kronor till 473,312 kronor och en brist uppkomma på 17,312 kronor. Vid tillägg av 5 % å oguldet skattebelopp skulle utgifterna ökas med 45,140 kronor. I båda dessa fall tillkommer den lagfartsstämpel, som friherre Bonde har att för fastigheterna erlägga, eller 77,364 kronor.

Om skattefrihet beviljas jämlikt 2 § arvsskatteförordningen för ifrågasvarande samlingar, representerande ett värde av 1,116,070 kronor, skulle den beskattningsbara behållningen uppgå till 5,170,365 kronor 35 öre och arvsskatten enligt friherre Bondes beräkning nedgå till 820,420 kronor 82 öre.

Vid denna arvsskatts erläggande i 5 årliga inbetalningar skulle de av friherre Bonde beräknade utgifterna ökas med 164,084 kronor till 537,084 kronor, på grund varav en brist i inkomst- och utgiftsstaten skulle uppstå med 81,084 kronor. Tillägges 5 % ränta å oguldet arvsskattebelopp för första året, skulle utgifterna för året ökas med 32,816 kronor, då bristen bleve 113,900 kronor. Vid fördelning av arvsskatten på 10 år skulle utgifterna ökas med 82,042 kronor och en behållning i inkomst- och utgiftsstaten uppkomma på 958 kronor. Tillägges 5 % ränta å oguldet skattebelopp för första året, skulle utgifterna ökas med 36,918 kronor.

Om slutligen, förutom att skattefrihet beviljas för samlingarna, nedsättning i taxeringsvärdena å fideikommisssegendomarna i Södermanlands län medges till i runt tal 5,000,000 kronor, skulle den beskattningsbara behållningen uppgå till 3,483,905 kronor 35 öre och arvsskatten enligt friherre Bondes beräkning ytterligare nedgå till 544,355 kronor 31 öre. Vid arvsskattens fördelning på fem och tio år skulle utgifterna ökas med 108,871 kronor resp. 54,435 kronor, på grund varav i förra fallet skulle uppkomma en brist i inkomst- och utgiftsstaten på 25,871 kronor och i senare fallet en behållning på 28,565 kronor. Med tillägg av 5 % å oguldet skattebelopp för första året skulle utgifterna ökas med 21,774 kronor resp. 24,496 kronor.

Även i sistnämnda fall är för första året att räkna med lagfartsstämpeln.

Länsstyrelsen i Södermanlands län har den 14 oktober 1938 avgivit infortrat utlåtande i detta ärende och därvid anført:

I och för sig anser länsstyrelsen visserligen icke den omständigheten att friherre Bonde har för avsikt att utföra vissa förbättringsarbeten å fideikommissets fastigheter vara av beskaffenhet att böra inverka på avgörandet av den föreliggande framställningen. Emellertid måste därvid beaktas, att ett stort antal av de många små arrendegårdarna å fideikommisset ävensom andra bostadsfastigheter befinna sig i ett sådant skick, att ur social och hygienisk synpunkt omfattande nybyggnads- och förbättringsarbeten redan under de närmaste åren äro i hög grad påkallade. Nu avsedda bostadsförhållanden hava också redan i ett flertal fall varit föremål för ingripanden från vederbörande hälsovårdsnämnd. Det är emellertid uppenbart, att ett genomförande i önskvärd omfattning och inom skälig tid av dylika bostadsförbättringsarbeten måste mycket avsevärt försvåras genom erläggandet av ifrågasvarande arvsskatt. Härtill kommer, att enligt länsstyrelsens åsikt *dels* det å Ericssbergs fideikommiss befintliga slottet med dess parkanläggning och samlingar är av så stort kulturhistoriskt värde, att det måste anses vara förbundet med ett allmänt intresse, att detsamma kan vidmakthållas i gott skick, *och dels* med hänsyn till det stora antal personer, som genom anställning eller på annat sätt erhålla sin försörjning från fideikommisset, det jämväl är ett för bygden välgående socialt intresse att sådana ekonomiska rubbningar, som skulle kunna äventyra omförmälda personers försörjnings-

möjligheter, i möjligaste mån förebyggas. Även för sist avsedda ändamål torde vissa kapitalutlägg äga sitt fulla berättigande.

Den arvsskatt, som det författningsenligt åligger friherre Bonde att erlægga, torde, enligt vad länsstyrelsen inhämtat, komma att uppgå till ett belopp av omkring 1,000,000 kronor. Ett erläggande av ett så betydande belopp synes länsstyrelsen vara förbundet med så stora svårigheter, att det skäligen kan befaras medföra sådan rubbning i fideikommissinnehavarens ekonomiska ställning, att han icke för framtiden blir i stånd vare sig att vederbörligen vidmakthålla det å egendomen befintliga slottet med dess kulturhistoriskt värdefulla samlingar samt trädgårds- och parkanläggningar och ej heller att kunna driva till fideikommisset hörande jord- och skogsbruk samt industriella anläggningar på sådant sätt, att det stora antal personer, som därifrån för närvarande ha sin försörjning, jämväl för framtiden kunna beräknas där erhålla en tryggad utkomst under sådana bostadsförhållanden, som skäligen måste påfordras. På grund härav och då det synes länsstyrelsen, att ifrågavarande fall väl överensstämmer med vad som avses i 7 § sista stycket av kungl. förordningen den 19 november 1914 om arvsskatt och skatt för gåva, anser länsstyrelsen sig böra i underdånighet tillstyrka, att Eders Kungl. Maj:t medgiver, att till grund för arvsskattens beräkning lägges för ifrågavarande fideikommissfastigheter i Södermanlands län ett lägre värde än taxeringsvärdet, vilket värde länsstyrelsen anser skäligen böra bestämmas till 5,000,000 kronor.

I och för sig skulle emellertid länsstyrelsen anse det ur social synpunkt till fullo berättigat, om lindring kunde medgivas jämväl i den arvsskatt, som det skulle åligga friherre Bonde att erlægga om berörda fideikommissfastigheters värde beräknas till sistnämnda belopp, dock under förutsättning att det belopp, varmed arvsskatten sålunda komme att nedgå, under viss tid, exempelvis en tioårsperiod, med visst belopp årligen under betryggande kontroll användes till sådant nybyggande och förbättrande av bostadslägenheterna å fideikommisset, som vid omprövning under därför av Eders Kungl. Maj:t bestämda former, exempelvis under medverkan av utav länsstyrelsen utsedda sakkunniga, befinnas nödiga. Länsstyrelsen tillåter sig därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t ville taga under övervägande, huruvida icke på villkor i enlighet med vad sålunda antytts det kunde medgivas, att vid arvsskattens beräkning värdet å fideikommissfastigheterna inom Södermanlands län beräknas till förslagsvis 3,500,000 kronor, varmed skulle följa, att 25,000 kronor skulle av fideikommissarien årligen under sagda tidsperiod användas för omförmålt bostadsförbättringsändamål.

Sedermera har friherre Bonde i skrivelse den 18 oktober 1938 förklarat, att han, därest Kungl. Maj:t fattade beslut i enlighet med länsstyrelsens förslag, förbunde sig att under åren 1938—1947 för en årlig medelkostnad av 25,000 kronor verkställa sådana nybyggnader och förbättringar av bostäder och sanitära anordningar å fideikommisset, som i samråd med av länsstyrelsen utsedda sakkunniga befunnes nödiga och lämpliga. Han vore jämväl villig att underställa sig den kontroll beträffande de nedlagda årliga medelkostnaderna, som kunde varda av Kungl. Maj:t föreskriven.

Riksförbundet Landsbygdens Folk har i skrivelse den 28 oktober 1938 anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta utföra en särskild undersökning av bostadsbeståndet å Ericsbergs fideikommiss, innan beslut fattades i arvsskattefrågan, för att möjligen därigenom en lösning skulle kunna vinnas i frå-

ga om en snar förbättring av bostäderna och ekonomihusen för samtliga arrendatorer, i anledning varav *länsstyrelsen*, efter remiss, i yttrande den 4 november 1938 förklarar, att i händelse Kungl. Maj:t skulle finna åtgärder i anslutning till länsstyrelsens förslag böra närmare övervägas, länsstyrelsen vore beredd att på uppdrag av Kungl. Maj:t låta genom vederbörande tjänstemän och myndigheter verkställa närmare utredning rörande byggnadsbeståndet på fideikommisset.

Statskontoret har den 19 december 1938 avgivit utlåtande i ärendet och därvid yttrat:

På av länsstyrelsen anförda skäl får statskontoret i likhet med länsstyrelsen tillstyrka, att Kungl. Maj:t jämlikt 7 § 3 stycket arvsskatteförordningen medger, att till grund för beräkningen av arvsskatten för de till Ericssbergs fideikommiss hörande, i Södermanlands län belägna fastigheterna må läggas ett lägre värde än det, vartill fideikommissrätten eljest skolat uppskattas. Olika meningar kunna givetvis göra sig gällande i fråga om storleken av den nedsättning, som bör medgivas i förevarande fall. Länsstyrelsen har i sådant hänseende föreslagit en sänkning av fastigheternas värde från taxeringsvärdet 6,686,460 kronor till 5,000,000 kronor. Ehuru väl det synes statskontoret tveksamt, om de av sökanden till grund för ansökningen i ärendet åberopade omständigheterna kunna anses motivera en så stor nedsättning av taxeringsvärdet, som länsstyrelsen förordat, vill ämbetsverket dock, under beaktande av den speciella kännedom om förhållandena å orten, som förefinnes hos länsstyrelsen, icke motsätta sig bifall till vad sålunda föreslagits.

Med anledning av länsstyrelsens förslag om ytterligare lindring i den arvsskatt, som sökanden har att erlagga, samt sökandens förklaring att han, därest Kungl. Maj:t beslutade i enlighet med länsstyrelsens förslag, förbunde sig att uppfylla för honom i följd härav uppkommande åligganden, har statskontoret vidare anfört:

Statskontoret vill i anledning härav erinra, att frågan om vidtagande av förbättringsåtgärder beträffande landsbygdens bostadsförhållanden sedan flera år tillbaka varit föremål för statsmakternas intresse ävensom att understöd av statsmedel för nu nämnt ändamål utgått i form av bidrag och lån på vissa villkor. Under femte huvudtiteln i riksstaten finnes för närvarande bland annat uppfört ett anslag för bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden, från vilket anslag förbättringsbidrag och nybyggnadslån enligt särskilda föreskrifter i kungörelse den 30 juni 1937 (nr 654) utgå.

Erinras må härjämte, att Kungl. Maj:t genom beslut den 8 juli innevarande år åt bostadssociala utredningen uppdragit att verkställa utredning rörande möjligheterna att genom statliga åtgärder åstadkomma en förbättrad standard hos lönebostäderna på landsbygden. Ut i anledning härav av utredningen numera utarbetade förslaget, varöver statskontoret denna dag avgivit utlåtande, till vilket ämbetsverket tillåter sig hänvisa, har förordats, att lån från lånefonden för lantarbetarbostäder (lantarbetarbostadslån) skulle på avsevärt förmånligare villkor än förut kunna beviljas ägare eller brukare av jordbruksfastighet för uppförande å fastigheten av nya bostäder för fastighetens lantarbetare så ock för ombyggnad av och annat mera omfattande förbättringsarbete å dylika bostäder.

Vid nu angivna förhållanden förmenar statskontoret, att åtgärder från

statens sida till förbättrande av bostadsförhållandena å Ericssbergs fideikommiss icke böra företagas i viss för detta fall särskilt föreskriven ordning utan inom ramen för den hjälpverksamhet i förevarande hänseende, som staten för närvarande bedriver eller framdeles kan komma att bedriva. Med hänsyn härtill ävensom till de konsekvenser, ett bifall till länsstyrelsens förslag i förevarande avseende skulle kunna medföra, anser sig statskontoret icke kunna tillstyrka bifall till framställningen i denna del.

Med anledning av vad statskontoret sålunda anfört har friherre Bonde sedermera i en under hand ingiven promemoria framhållit, att de bostäder å fideikommisset, som krävde förbättringar av olika slag, innehades av arrendatorer, skogstorpäre, industriarbetare, ett relativt ringa antal lantbruksarbetare vid gårdar i eget bruk och större arrendegårdar, pensionärer m. fl. samt att statsbidrag till bostadsförbättringar för samtliga dessa olika kategorier, som icke bodde i egna hus, ej funnes. Egna hem förekomme ej. Hittills hade det ej heller varit möjligt för sökanden att erhålla statsbidrag, enär han skattade för en betydande behållen förmögenhet, ehuru han saknade kapital. Den av statskontoret nämnda hjälpverksamhet, som staten för närvarande bedriver, eller som staten framdeles kunde komma att bedriva, kunde icke leda till det praktiska resultat för befolkningen på fideikommisset, som länsstyrelsens förslag avsåge.

Den rörelse som bedrivs vid Ericssbergs fideikommissfastigheter i Södermanlands län företer i sin ekonomiska organisation särdrag av väsentlig betydelse för bedömandet av föreliggande framställningar och förslag i frågan om bestämmandet av den arvsskatt, som det skall åligga den nye fideikommissinnehavaren att gälda. *Departements-
chefen.*

Den öppna jorden är till övervägande delen utarrenderad. Då arrendegårdarna i regel äro av relativt ringa storlek, sysselsättas på godset ett i förhållande till dess omfång förhållandevis litet antal statare. Arrendatorerna på de mindre gårdarna äro för sin försörjning beroende av arbete i fideikommissets skogar, vilka i ekonomiskt hänseende behandlas såsom en särskild förvaltningsenhet. På skogsbruket, som bedrivs intensivt, baseras i sin ordning ett par mindre industriföretag, vilkas energibehov kan tillgodoses genom utnyttjande av egen vattenkraft. Avfallsvirket användes som bränsle vid ett fideikommisset tillhörigt kalkbruk grundat på egna kalktillgångar. Den genom rationalisering av jordbruksdriften frigjorda arbetskraften har hittills kunnat beredas sysselsättning vid nämnda industrier.

Ett företag baserat på en samverkan mellan olika produktionsformer av här karakteriserat slag är givetvis för sin utveckling beroende av tillgång till eget rörelsekapital och medel, vilka kunna ges en riskbunden investering. I motsvarande fall torde också eljest i regel aktiebolagsformen ha kommit till användning. Redan för en enskild ägare med fri äganderätt kan det erbjuda svårigheter att vidmakthålla och förkovra driften. Vanskligheterna ökas genom de restriktioner som åläggas innehavaren, när egendomen förvaltas såsom fideikommiss.

I den mån en enskild innehavare av ett företag av den typ, varpå Ericssbergs fideikommissegendomar erbjuda ett exempel, ej har tillgång till fri, likvid förmögenhet, är det ur ekonomisk synpunkt angeläget, att eget kapital successivt bildas ur löpande överskott å rörelsen. Om en sådan utveckling försvåras, föreligger risk för att sysselsättningen kan vidmakthållas blott på bekostnad av en viss kapitalförtäring som närmast måste taga formen av ett eftersättande av underhållet av byggnader och övriga fasta anläggningar. En otillräcklig kapitalförsörjning är därför förbunden med sociala olägenheter av betydelse i synnerhet om bostadsbeståndet är otillfredsställande och kräver nyinvesteringar.

Av handlingarna i ärendet framgår, att den nuvarande fideikommissinnehavaren på Ericssberg saknar enskild förmögenhet. Samtidigt föreligger starkt behov av medel för höjande av bostadsstandarden på godset. Av nyss angivna skäl synes mig därför läget i förevarande fall väl uppfylla de förutsättningar som måste anses gälla för nedsättning enligt arvsstatteförordningen i det värde å fast egendom av fideikommissnatur som skall läggas till grund för arvsstatteberäkning. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att sådan nedsättning skall ske.

En prövning av den omfattning i vilken lindring i arvsstatte på anförda grunder lämpligen bör medgivas måste få karaktären av en skälighetsbedömning, för vilken likväl ett visst stöd kan hämtas i den framlagda inkomst- och utgiftsstaten för egendomarna. För egen del finner jag den å godset bedrivna rörelsens här förut antydda ekonomiska karaktär motivera, att Kungl. Maj:t — av hänsyn till behovet av medel för bibehållande av sysselsättningen å godset utan uppgivande av kraven på fullgott underhåll av de fasta anläggningarna och på en omfattande förbättring av bostadsbeståndet — medgiver en nedsättning av egendomens taxeringsvärde i den av länsstyrelsen i första hand föreslagna omfattningen, eller till 5 miljoner kronor.

Om det med skattelindringen avsedda målet och icke minst den nämnda förbättringen av bostadsbeståndet skall tryggas, kan det emellertid ifrågasättas, om ej ytterligare någon ekonomisk lättnad är av behovet påkallad. Det av länsstyrelsen framförda förslaget att utöver förut angivna reduktion av taxeringsvärdet från 6.7 till 5.0 miljoner kronor minska detta ned till 3.5 miljoner kronor mot villkor att ett belopp ungefärligen motsvarande den därigenom vunna skattelindringen under vederbörlig kontroll skulle disponeras för bostadsförbättringar å godset, synes mig emellertid giva rum för vägande erinringar.

Efter en sänkning av skattebeloppet i den ovan av mig förordade omfattningen torde nämligen förbättringsprogrammet genomförande icke längre hindras av egendomens bristande bärkraft utan endast av eventuella svårigheter vid finansieringen. Detta synes icke böra föranleda statliga åtgärder, som gå längre än syftet kräver.

En utväg som synes stå till buds, om man vill nå det av länsstyrelsen åsyftade resultatet utan att ur senast angivna synpunkter ge rum för invänd-

ningar, är att i lämplig form bereda fideikommissinnehavaren ett lån av statsmedel. Då de fonder som avsetts för likartade syften ej torde kunna disponeras i detta fall, måste särskilda medel anvisas för ändamålet. Jag vill förorda, att så sker.

I viss anslutning till länsstyrelsens förslag synes lånebeloppet lämpligen kunna fastställas till 250,000 kronor. Något särskilt villkor beträffande användningen av medlen torde icke behöva knytas till lånet, eftersom den av mig förordade skattelindringen ej torde böra av Kungl. Maj:t medgivas med mindre fideikommissinnehavaren dessförinnan avger en förbindelse att genomföra en förbättring av bostadsbeståndet i en omfattning ej understigande den av länsstyrelsen angivna. Kungl. Maj:t torde få fastställa räntevillkoren för lånet, vilka lämpligen böra ansluta sig till de vid primärbelåning av fastigheter nu gängse. Amorteringsfrihet torde av Kungl. Maj:t få medgivas för tio år eller den kortare tid inom vilken bostadsförbättringarna kunna genomföras. Efter den amorteringsfria tidens utgång bör återbetalning ske med en fast annuitet så bestämd, att krediten är slutligt avvecklade på ytterligare tio år; det bör dock givetvis stå låntagaren fritt att på kortare tid återbetala lånet. Någon särskild säkerhet torde ej böra krävas; det egentliga värdet för verksamheten å Ericsberg av ett lån utformat på här föreslaget sätt ligger däri, att rörelsekapital erhålles för den tid, då arvsbeskattningen och bostadsförbättringarna ställa särskilt stora krav på fideikommissets ekonomi, utan att egendomens värde såsom kreditunderlag till följd därav minskas.

Ur statens synpunkt blir en kredit efter angivna linjer närmast att jämföra med en partiell förlängning av den tid, för vilken anstånd må medgivas med erläggande av arvsskatt, från tio till högst tjugo år. I så måtto ligger den föreslagna åtgärden i linje med de utvägar som redan anlitas för att underlätta erläggandet av arvsskatt å fast egendom.

För lånet erforderligt anslag av kapitalmedel bör anvisas under fonden för låneunderstöd.

Med åberopande av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Låneunderstöd för innehavaren av Ericsbergs fideikommiss* å riksstaten för budgetåret 1939/40 under kapitalbudgeten: fonden för låneunderstöd anvisa ett anslag av kronor 250,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

G. MacDowall-Pihlström.
